

UDK 811.163.42'373.7

Izvorni znanstveni rad

Rukopis primljen 29. XII. 2019.

Prihvaćen za tisak 18. III. 2020.

doi.org/10.31724/rihjj.46.2.3**Goranka Blagus Bartolec**

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

gblagus@ihjj.hr

KOLOKACIJSKI POTENCIJAL GLAGOLSKO- -PRIJEDLOŽNIH SVEZA U HRVATSKOME JEZIKU

Prijedlozi se kao vrsta riječi tradicionalno povezuju s imenicama u određenome padežu tvoreći s njima gramatičku cjelinu, tj. prijedložno-padežni izraz (Matas Ivanković 2009.; Barić i dr. 1997.). Ovdje je namjera s leksikološkoga aspekta uputiti na značenjsku vezu između glagola i prijedloga, koja s jedne strane proistječe iz valencijske snage pojedinih glagola da otvaraju mjesto prijedložno-padežnim dopunama, a s druge strane iz mogućnosti prijedloga da pobliže odredi značenjski potencijal glagola u određenoj komunikacijskoj situaciji. U radu¹ se na primjerima preuzetima iz *Kolokacijske baze hrvatskoga jezika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (<http://ihjj.hr/kolokacije>) opisuju kolokacijska obilježja glagolsko-prijedložnih sveza u skladu s kriterijima prema kojima se mogu svrstati u takvu skupinu sveza. U gramatičkim se opisima hrvatskoga jezika prijedložno-padežne strukture uz glagole uglavnom određuju kao vrsta dopune ili dodatka, dok na leksikološkoj razini, dakle kao vrsta čvrstih sveza, nisu sustavno opisane. Analizom je obuhvaćeno sljedeće: 1. koji su glagoli s obzirom na svoja primarna značenja nositelji takvih sveza, 2. koji su prijedlozi najčešće sastavnice takvih sveza, 3. podjela glagolsko-prijedložnih kolokacija u hrvatskome jeziku.

1. Uvod: Kolokabilnost glagolsko-prijedložnih sveza u hrvatskome jeziku

Imenice ili prijedložno-padežni izrazi kojima mjesto u sintaktičkome nizu otvaraju određeni glagoli u gramatičkim se opisima, ponajprije u opisu valentnosti,

¹ Rad je napisan u okviru projekta *Hrvatski mrežni rječnik – MREŽNIK* (IP-2016-06-2141), koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

smatraju obveznim (najčešće objektnim ili priložnim) dopunama kojima upravlja glagol (Silić i Pranjković 2005: 263, 285; Trask 2005.; Birtić i dr. 2018: 4–10). Na leksičkoj razini, pak, s obzirom na ustaljenost u upotrebi i nezamjenjivost sastavnica, takve strukture imaju obilježja glagolskih kolokacija koje se u upotrebi uzimaju u gotovu obliku (Šojat i dr. 2016.; Blagus Bartolec 2017.). Moguće je izdvojiti dvije osnovne strukture glagolskih kolokacija u hrvatskome jeziku: 1. struktura *glagol + imenica u akuzativu* unutar koje glagol otvara mjesto samostalnoj imeničkoj dopuni (*preuzeti dužnost, snositi odgovornost, skuhati ručak*) i 2. struktura *glagol + prijedložno-padežni izraz* unutar koje glagol otvara mjesto prijedložnoj dopuni (*uzeti u obzir, staviti na raspolaganje, pogledati na sat*). Osim tih dviju struktura kao treća izdvaja se struktura *glagol + prijedlog* u kojoj se kao stalne sastavnice izdvajaju glagol i prijedlog, dok imenička sastavnica u određenome padežu, ovisno o prijedlogu koji joj prethodi, može biti promjenjiva s obzirom na komunikacijski kontekst, odnosno izrečeni sadržaj koji po sintaktičkoj strukturi može biti neizravni prijedložni objekt ili priložna oznaka: *sastati se s (gradonačelnikom/ministrom/predsjednicom/predsjednikom/premijerom/prijateljem/ravnateljem* itd.), *doći do (cilja/kuće/novca/spoznaje)*. U nastavku će analiza biti usmjerena na treći tip strukture, u kojoj se kao stalne izdvajaju glagolska i prijedložna sastavnica tvoreći poseban oblik čvrste sveze u hrvatskome jeziku, kojima se izražavaju različiti konkretni i apstraktni značenjski odnosi. Naglasak je na trima obrascima glagolsko-prijedložnih sveza: ponavljajući prefiksarno-prijedložni obrazac (*doći do /koga, čega/, izići iz /čega/, naići na /koga što/, sastati se s /kim, čim/*)², neponavljajući prefiksarno-prijedložni obrazac (*podsjecati na /koga, što/, razgovarati o /kome, čemu/, zaljubiti se u /koga, što/*), glagolsko-prijedložni obrazac s neprefiksalskim glagolom (*govoriti o /kome, čemu/, temeljiti se na /čemu/*).

Značenjska i sintagmatska povezanost glagola i prijedloga najizrazitije je opisana u engleskome jeziku, u kojemu se glagoli dijele na frazne (glagoli s priložnom ili prijedložnom dopunom koji imaju novo, idiomatsko značenje (*bring up* ‘odgajati’) i prijedložne (glagoli koji otvaraju mjesto određenomu prijedlogu, ali ne nastaje novo značenje (*waiting for* ‘čekati koga’, *knocking at* ‘kucati po čemu /

² U kosim se zagradama navodi padežni model imeničke dopune kojoj mjesto otvara određena glagolsko-prijedložna sveza

na što³),³ a u slovenskome je jeziku odnos glagola i prijedloga (slobodnoga prijedložnog morfema) iscrpno opisan u Vidović Muha (2009.) i Žele (2008., 2017. i 2019.). Frazni i prijedložni glagoli neizostavni su u gramatičkim i rječničkim opisima engleskoga jezika koje izvorni govornici spontano usvajaju, a neizvorni govornici moraju ovladati njima te su važan segment inojezičnoga poučavanja. U hrvatskome jeziku, zbog jake veze glagola i prijedloga koji otvara mjesto imenici u nekome padežu, također je moguće izdvojiti prijedložne glagole, ali, rjeđe, i frazne glagole (Katunar i dr. 2012.; Šojat i dr. 2016.). Iako njihov potencijal nije zanemariv, takvi glagolsko-prijedložni obrasci nisu iscrpnije opisani u hrvatskim gramatikama niti se navode u općim rječnicima hrvatskoga jezika. Važno ih je ponajprije odrediti s leksikološkoga gledišta, kao jedan od oblika povezivanja leksema u čvrste sveze na sintagmatskoj razini te s inojezičnoga gledišta, pri usvajanju ustaljenih jezičnih struktura hrvatskoga kao inoga jezika (Gulešić Machata, Čilaš Mikulić i Udier 2011.). U hrvatskome je jeziku takvih sveza mnogo, a razvojem računalnih tehnologija i mrežnih izvora e-rječnici i e-baze zbog neograničenih mogućnosti unosa podataka plodan su prostor za njihovo bilježenje.⁴ Za ovo istraživanje izdvojeni su primjeri glagolsko-prijedložnih sveza iz *Kolokacijske baze hrvatskoga jezika* (<http://ihjj.hr/kolokacije>) Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, u kojoj se donose različite čvrste i ustaljene sveze u hrvatskome jeziku u govorenoj i pisanoj komunikacijskoj praksi. Sveze su razvrstane prema jednorječnim natuknicama koje su sastavnice pojedinih sveza, a uz ostale vrste riječi *Baza* trenutačno sadržava 8400 glagolskih natuknica te otprilike 130 prijedloga. U analizu je iz *Baze* uključeno približno 300 glagola⁵ i 17 prijedloga koji međusobno tvore ustaljene sveze sa strukturom *glagol + prijedlog*.⁶ Glagolsko-prijedložne sveze iz *Kolokacijske baze* dodatno su potvrđene

³ Razlika između fraznih i prijedložnih glagola u engleskome temelji se i na redu riječi: u fraznim glagolima glagol i prijedlog mogu se, ali i ne moraju odjeljivati: *switch the computer on / switch on the computer*; a prijedložni se glagoli ne odjeljuju: *jump on the grass/table*.

⁴ Iako to nije tema ovoga rada, pri unosu takvih sveza u e-baze i e-rječnike jedno od važnijih pitanja jest i koncepcija takvih izvora, tj. koja je namjena e-rječnika u kojemu bi se takve sveze navodile. S obzirom na probleme koje neizvorni govornici imaju pri ovladavanju takvim svezama, glagolsko-prijedložne sveze svakako bi svoje mjesto našle u dvojezičnome ili višejezičnome e-rječniku ili u e-priručniku manjega opsega u kojemu bi se ciljano donijele samo takve sveze.

⁵ U *Bazi* je broj glagola sa stalnom prijedložnom dopunom znatno veći, a za ovo je istraživanje obrađen ograničeni uzorak.

⁶ Istraživanjem nisu obuhvaćene sveze sa strukturom perifrasti/nepunoznačni *glagol + imenica + prijedlog* jer u njima mjesto prijedlogu, odnosno prijedložno-padežnomu izrazu otvara imenica, a ne glagol (*podignuti optužnicu protiv /koga/, imati snage za /koga, što/, steći uvjete za /koga, što/ itd.*).

u korpusu hrWaC, u kojemu uz analizirane glagole kao najfrekventniji kolokati zdesna dolaze prijedlozi kao sastavnice s istaknutim kolokacijskim potencijalom⁷, a nekoliko glagolsko-prijedložnih sveza potvrđeno je i u *Bazi hrvatskih glagolskih valencija* (*brinuti se o/za*, *ljutiti se na*, *patiti od/za*, *poludjeti od/za*, *reagirati na*, *tugovati za/nad*, *zaljubiti se u*, *žaliti za/zbog*, *živcirati se oko*, *žudjeti za*).

2. Kriteriji za određenje glagolsko-prijedložnih kolokacija

Iako se prototipnim kolokacijskim strukturama smatraju sveze s najmanje dvjema punoznačnim riječima, kao što su imenske sveze, čije su sastavnice imenice, pridjevi i prijedložno-padežni izrazi, te glagolske sveze, čije su sastavnice najčešće glagol i imenica, kolokabilni potencijal imaju i nepunoznačne, tj. gramatičke riječi kao što su prilozni, prijedlozi veznici koje čine različite čvrste strukture: *s obzirom na* (*to da*), *budući da*, *nakon što*, *daleko od* (Matas Ivanković 2016.; Tafra 2005: 165). Pri određivanju kolokabilnosti pojedinih sveza riječi (najčešće s prototipnom strukturom *pridjev + imenica* ili *imenica + prijedložno-padežni izraz*) kao temeljni kriteriji prema kojima se neka sveza riječi može odrediti kao kolokacijska navode se ustaljenost i opetovanost u upotrebi, nepromjenjivost/čvrstoća sastavnica te proširenje ili dopuna prototipnoga značenja pojedinačnih sastavnica (leksema) koje tvore određenu kolokacijsku svezu (Benson i dr. 1997.; Borić 2002.). Ti se temeljni kriteriji mogu primijeniti i na glagolsko-prijedložne sveze jer su i one ustaljene u upotrebi, glagolska i prijedložna sastavnica tvore čvrstu svezu, a prijedlogom se proširuje ili dopunjava osnovni značenjski potencijal glagola (npr. glagol *otići* znači ‘krećući se napustiti određeno mjesto’ (ŠKRJ)), a u vezi s prijedlogom *po* koji otvara mjesto padežnomu izrazu u akuzativu, *otići po /koga/što/*, proširuje se značenje glagola *otići* (kao radnje napuštanja mjesta) na radnju koja uključuje i povratak na neko mjesto s nekim ili nečim (*otići po dijete/kruh/lijek/nalaz/novine/pomoć* itd.). Osim općih kriterija koji su zajednički svim čvrstim svezama neovisno o vrsti riječi sastavnica koje tvore određenu svezu, s obzirom na specifičnost prijedloga kao vrste riječi,

⁷ Na temelju jednostavne pretrage u hrWaC-u (pristupljeno 16. studenoga 2019.) uz glagol *doći* kao prva tri najfrekventnija kolokata zdesna dolaze prijedlozi *do*, *u*, *na*; uz glagol *podsjecati* dolazi prijedlog *na* kao najfrekventniji kolokat, uz glagol *govoriti* dolazi prijedlog *o* kao najfrekventniji kolokat itd.

moguće je izdvojiti i dva dodatna kriterija prema kojima glagolsko-prijedložne sveze tvore poseban oblik kolokacijskih sveza:

- a) nepunoznačnost prijedloga: Prijedlozi se u gramatičkim opisima određuju kao suznačne (Silić i Pranjković 2005.) ili nepunoznačne riječi (ŠKGR) koje nemaju samostalno značenje, nego se pridružuju punoznačnim riječima, primarno imenicama u određenome padežu, te, u skladu s postavkama ovoga rada, kao dopuna glagolu. S obzirom na to da se njihova značenja ostvaruju tek u vezi s drugim riječima s kojima tvore ustaljene strukture, ali i da se uz njih proširuju značenja drugih punoznačnih riječi uz koje dolaze, prijedlozi, kao i punoznačne riječi, također imaju jak kolokacijski potencijal (npr. glagolsko-prijedložna sveza *doći do* ostvaruje se u konkretnome značenju stizanja na kakav cilj u prostoru (*doći do kuće/škole/posla* itd.) i u prenesenome značenju kao ostvarenje ili postizanje kakva cilja (*doći do novca/stana/informacija* itd.))⁸, što nameće pitanje može li se o glagolsko-prijedložnim svezama govoriti kao o leksikaliziranim jedinicama s obzirom na to da su se neke značenjski dovoljno osamostalile u odnosu na primarno značenje glagola. Velik broj glagola upravo u vezi s prijedlozima dobiva novo ili prošireno značenje u odnosu na značenje glagola bez prijedložnih dopuna, što je prikazano u prvoj tablici.

⁸ Glagolsko-prijedložna kolokacija *doći do* u hrWaC-u (pretraga s pomoću regularnoga izraza [lemma="doći"][lemma="do"][tag="N.*g*"]) na sebe vezuje 5287 imenica koje se u korpusu pojavljuju najmanje dva puta (pristupljeno 2. svibnja 2019.).

Tablica 1. Popis značenjskih razlika glagola bez prijedložne dopune i s prijedložnom dopunom

glagol bez prijedložne dopune	značenje*	glagol s prijedložnom dopunom	značenje***
<i>bježati</i>	‘udaljavati se od koga ili čega kako bi se izbjegle neželjene posljedice’	<i>bježati od /koga/**</i> <i>bježati od /čega/</i>	‘biti u bijegu od progonitelja’ <i>pren.</i> ‘odbijati suočiti se s kakvim problemom ili neugodnošću’ (<i>bježati od istine/odgovornosti/problema</i> itd.)
<i>čuti</i>	‘osjetom sluha primati i raspoznavati zvukove’	<i>čuti se s /kim/</i>	‘biti s kime u kontaktu’
<i>dati</i> <i>dati se</i>	‘preпустiti što komu dobrovoljno, bez naknade’ 1. ‘preпустiti se čemu bez otpora ili sustezanja’ 2. ‘pristati na spolni odnos s kim’	<i>dati na/u</i> <i>dati se u</i>	‘objaviti, razglasiti’ (<i>dati na znanje/televiziju/internet; dati u novine/javnost</i>) ‘upustiti se u što’ (<i>dati se u bijeg/potragu/potjeru/akciju</i>)
<i>dignuti se</i>	1. ‘ustati i napustiti koje mjesto’ 2. ‘premjestiti se s nižega na viši položaj’	<i>dignuti se na /što/ / protiv /koga, čega/</i>	‘boriti se, prosvjedovati protiv koga/čega’
<i>doći</i>	‘krećući se dospjeti na određeno mjesto’	<i>doći do /koga, čega/</i>	1. ‘kretanjem dospjeti do kakva cilja ili mjesta’ (<i>doći do kuće/škole</i> itd.) 2. <i>pren.</i> ‘postići što, ostvariti’ (<i>doći do spoznaje/rješenja/zaključka</i>)
<i>držati</i>	1. ‘ne ispuštati ono što se uhvatilo ili što se ima u ruci’ 2. ‘imati što na određenome mjestu’	<i>držati pod /čim/</i> <i>držati do /koga, čega/</i>	‘čuvati, nadgledati’ (<i>držati pod ključem, držati pod kontrolom/nadzorom/prismotrom</i>) ‘cijeniti koga ili što’

<i>glasiti</i> ⁸	‘sadržavati kakvo priopćenje ili iskaz’	<i>glasiti na /koga/</i> <i>glasiti za /koga/</i>	‘biti naslovljen na koga, pripadati komu’ ‘biti prepoznat u javnosti prema nekim osobinama’ (<i>glasiti za favorita/ pobjednika/mladu nadu</i>)
<i>hodati</i>	‘kretati se pješice’	<i>hodati s /kim/</i>	<i>pren.</i> ‘biti s kim u ljubavnoj vezi’
<i>ići</i>	1. ‘kretati se pješice’ 2. ‘pohađati kakvo mjesto ili kakvu ustanovu’	1. <i>ići za /kim, čim/</i> 2. <i>ići za /koga/</i>	‘slijediti koga/što’ 1. ‘udati se za koga’ 2. ‘školovati se za kakvo zanimanje’ (<i>ići za liječnika/ pravnika/profesora</i>)
<i>naći</i>	1. ‘tražeći otkriti što izgubljeno ili zaboravljeno’ 2. ‘tražeći otkriti što novo ili nepoznato’	<i>naći se s /kim/</i> ⁹ <i>naći se u /čemu/</i>	‘sastati se s kim’ ‘dospjeti u kakvo stanje’ (<i>naći se u neprilici/problemu</i>)
<i>odgovarati</i>	1. ‘izricati odgovore’ 2. ‘pokazivati ili osjećati pozitivnu reakciju na koga ili što’	<i>odgovarati na /što/</i> <i>odgovarati za /koga, što/</i>	‘davati odgovor na kakav upit, pitanje, komentar i sl.’ <i>pren.</i> ‘biti odgovoran, snositi odgovornost’
<i>ograditi se</i>	‘podignuti ogradu ili zaklon oko mjesta na kojemu se tko nalazi ili koje mu pripada’	<i>ograditi se od /čega/</i>	‘izdvojiti se od kakva mišljenja ili tvrdnje, ne slagati se s čim’
<i>ostati</i>	‘zadržati se u istome položaju ili u istome stanju’	<i>ostati bez /koga, čega/</i>	‘izgubiti koga/što’
<i>otići</i>	1. ‘krećući se napustiti određeno mjesto’ 2. ‘krećući se dospjeti kamo s određenoga mjesta’	<i>otići po /koga, što/</i>	‘privremeno napustiti određeno mjesto s namjerom povratka s kim ili čim’ (<i>otići po dijete/kruh</i>)
<i>paziti</i>	‘pratiti pogledom koga ili što, pozorno uočavati’	<i>paziti na /koga, što/</i>	‘čuvati koga, brinuti se o kome’

⁸ Glagol *glasiti* nije uvršten u ŠKRJ, značenje navodi autor.

⁹ Prijedložne dopune dolaze uz povratni oblik glagola *naći*, a oba značenja s prijedložnim dopunama navedena su u ŠKRJ-u.

<i>podsjecati</i>	‘spominjati komu što da ne bude zaboravljeno’	<i>podsjecati na / koga, što/</i>	‘izgledom ili ponašanjem asociirati na koga drugoga ili što drugo’
<i>prijeći</i>	‘dospjeti s jedne strane čega na drugu’	<i>prijeći preko /čega/</i>	1. ‘prijeći iznad čega ili s gornje strane čega’ (<i>prijeći preko mosta/planine/rijeke</i>) 2. <i>pren.</i> ‘zaboraviti, oprostiti komu što’ (<i>prijeći preko čijih riječi/uvreda</i>)
<i>prohodati</i>	‘naučiti hodati’	<i>prohodati s /kim/</i>	‘započeti s kim intimnu/ ljubavnu vezu’
<i>skinuti</i>	‘ukloniti gornji sloj čega’ (<i>skinuti boju/odjeću</i>)	<i>skinuti s /čega/</i>	1. ‘pomaknuti, premjestiti što s višega na niži položaj’ (<i>skinuti s police / sa zida</i>) 2. <i>pren.</i> ‘ukinuti ili ukloniti’ (<i>skinuti s položaja / popisa / dnevnog reda</i>)
<i>spavati</i>	‘odmarati se zatvorenih očiju i bez svijesti o vanjskim zbivanjima’	<i>spavati s /kim/</i>	1. ‘dijeliti s kim krevet ili prostoriju tijekom spavanja’ (<i>spavati s roditeljima / s bratom /sa sestrom u sobi</i>) 2. <i>pren.</i> ‘imati s kim intimni odnos’
<i>stati</i>	‘prestati se kretati ili prestati s kakvom aktivnošću’	<i>stalo je /komu/ do / koga, čega/</i> <i>stati pred /koga, što/</i> <i>stati uz /koga/</i>	‘mariti za koga/što’ 1. ‘stati komu/čemu s prednje strane’ (<i>stati pred vrata/ ogledalo</i>) 2. <i>pren.</i> ‘suočiti se s kim/ čim, izložiti se komu/čemu’ (<i>stati pred publiku/kamere/ novinare</i>) <i>pren.</i> ‘podržavati koga, braniti čije interese’
<i>staviti</i>	‘prouzročiti da što bude na određenome mjestu’	<i>staviti pod /što/</i>	1. ‘smjestiti ispod čega’ (<i>staviti pod jastuk/glavu</i>) 2. <i>pren.</i> ‘nadzirati, ograničiti što’ (<i>staviti pod kontrolu/ nadzor/prismotru</i>)

<i>ustati</i>	1. 'premjestiti se iz sjedećega ili ležećega u uspravan položaj' 2. 'dignuti se iz kreveta nakon spavanja, prestati spavati'	<i>ustati na /što/ / protiv /koga, čega/</i>	'pobuniti se, suprotstaviti se komu/čemu'
<i>uzeti</i>	1. 'uhvatiti koga ili što rukom' 2. 'ne prepustiti komu što u vlasništvo'	<i>uzeti za ženu/muža</i>	'oženiti se kime, udati se za koga'
<i>viđati</i>	'slučajno ili povremeno sretati ili nailaziti na koga'	<i>viđati se s /kim/</i>	<i>pren.</i> 'biti s kim u vezi'
<i>vikati</i>	'glasno i prodorno govoriti'	<i>vikati na /koga/</i>	'obraćati se komu glasno izražavajući ljutnju'
<i>zagrijati se</i>	'postati toplim'	<i>zagrijati se za / koga, što/</i>	<i>pren.</i> 'biti zainteresiran za koga/što'
<i>živjeti</i>	1. 'biti živ' 2. 'provoditi život na kojemu području'	<i>živjeti s /kim/</i>	'provoditi život s kim'

* opis značenja prema ŠKRJ-u

** kose zagrade označuju mjesto imenica koje su promjenjive

*** značenja navodi autor

Na temelju navedenih primjera u tablici, osim razlika u značenju glagola bez prijedložne dopune i glagola s prijedložnom dopunom, kod nekih se glagola s prijedložnom dopunom uočavaju razlike s obzirom na konkretno i preneseno značenje (*bježati od, doći do, ići za, odgovarati na, prijeći preko, skinuti s, spavati s, stati pred, staviti pod*) i s obzirom na različite prijedložne dopune (*držati pod / držati do, glasiti na / glasiti za, naći se s / naći se u, odgovarati na / odgovarati za, stati pred / stati uz*).

- b) valentnost glagola: Glagolsko-prijedložne strukture temelje se na gramatičkoj vezi upravljanja, pri čemu je glavna sastavnica glagol koji otvara mjesto imenici odnosno prijedložno-padežnomu izrazu kao zavisnim sastavnicama (Silić i Pranjković 2005: 263, 285; Birtić i dr. 2018: 4–10). Upravljanje je moguće promatrati kao rezultat valentnosti glagola koji otvaraju mjesto određenom broju imeničkih ili prijedložno-padežnih

dopuna koji su nositelji sintaktičkih funkcija (objekt, priložna dopuna),⁹ te se s toga ishodišta glagolsko-prijedložna kolokacija može odrediti kao sveza koja se temelji na prijedložnoj valencijskoj strukturi glagola (Gulešić Machata, Čilaš Mikulić i Udier 2011.).¹⁰ Najbrojniji su glagoli koji otvaraju mjesto jednoj prijedložnoj dopuni (*nadovezati se na /koga, što/, nagovarati /koga/ na što, zaljubiti se u /koga/, žudjeti za /kim, čim/, urasti u /što/*), ali nisu rijetki ni glagoli uz koje dolaze dvije prijedložne dopune (*razgovarati s /kim/ o /kome, čemu/, polemizirati s /kim/ o /kome, čemu/, razmimoići se / razmimoilaziti se s /kim/ u /čemu/, ići s /kim/ na/u /što/, razgovarati s /kim/ o /kome, čemu/, upustiti se s /kim/ u /što/*).

3. Podjela glagolsko-prijedložnih kolokacija

Uključujući iznesene teorijske postavke i kriterije za određenje kolokabilnosti pojedinih vrsta riječi u hrvatskome jeziku te na temelju analiziranih glagola i prijedloga izdvaja se nekoliko skupina glagolsko-prijedložnih kolokacija. Sve skupine na planu izraza temelje se na jedinstvenoj strukturi koju čine glagol i prijedlog uz koji dolazi imenska riječ u određenome padežu, a sadržajno se razlikuju s obzirom na značenjska obilježja glagola i prijedloga koji tvore pojedinu svezu i s obzirom na cjelovito značenje pojedinih sveza. Pri opisu glagolskih sastavnica polazi se od semantičke podjele glagola prema Levin 2003.; Silić i Pranjković 2005.; Badurina 2011.; Brač i Bošnjak Botica 2015.; Birtić i dr. 2018. U analiziranim glagolsko-prijedložnim kolokacijama izdvajaju se sljedeće semantičke skupine glagola:

- glagoli mišljenja i govorenja (*govoriti, reagirati, dvoumiti se, svađati se* itd.)
- psihološki glagoli (*brinuti se, tugovati, žaliti* itd.)

⁹ Ovdje smo ograničeni samo na dopune koje zajedno s glagolom uz koji dolaze mogu imati obilježja čvrste sveze (npr. glagol *izopćiti* na temelju svojega valencijskog potencijala otvara mjesto dvjema dopunama – imenskoj u akuzativu i prijedložnoj u genitivu (*izopćiti koga iz čega*)). Ostali argumenti (ponajprije subjekt kao vršitelj radnje) koji nemaju kolokabilna obilježja ne uzimaju se u obzir.

¹⁰ Iako se ovdje time ne bavimo, u hrvatskome je potvrđena i razlika između glagola i prijedložnih dopuna u određenome padežu ovisno o glagolskome vidu, npr. *sjesti na/u + A / sjediti na/u + L, stati na/u + A / stajati na/u + L, leći u + A / ležati u + L, odražavati se na + L / odraziti se na A* itd., što je svakako vrijedna tema posebnoga istraživanja.

- egzistencijalni glagoli (*biti, živjeti* itd.)
- glagoli društvene interakcije (*dijeliti, hodati, igrati se, živjeti* itd.)
- glagoli promjene stanja ili položaja (*naći se, urasti, utonuti* itd.)
- glagoli općenite radnje i događanja (*peći, stavljati* itd.)
- somatski glagoli (*cijepiti se, grliti se* itd.)
- glagoli borbe (*dignuti se, boriti se, braniti se* itd.)
- glagoli percepcije (*čuti, dopirati (zvuk dopire do koga)* itd.)
- glagoli posjedovanja, uzimanja, davanja, mijenjanja posjedovatelja (*dati, dobiti, glasiti* itd.)
- glagoli kretanja (*dolaziti, dovoditi, otići, ići* itd.).

Najčešći prijedlozi u izdvojenim glagolsko-prijedložnim kolokacijama preuzeti iz *Kolokacijske baze* u skladu s podjelom prema ŠKRJ 2012., Matas Ivanković 2014. i Matovac 2017. svrstavaju se na temelju primarnih značenja u sljedeće značenjske skupine:

- prostor/mjesto/položaj: *do, iz, na, nad, o, oko, pod, pred, preko, prema, za*
- vrijeme: *do, iz, na, oko, pred, s, za*
- uzrok: *zbog*
- odnos/okolnost/namjena: *o, za, protiv, s, preko*
- društvo: *s*.

U konačnici, uzimajući u obzir navedene kriterije prema kojima strukture s glagolom i prijedlogom imaju obilježja čvrstih sveza te u skladu sa značenjskim obilježjima glagola i prijedloga opisanih u hrvatskome jeziku, prevladavaju sljedeće skupine glagolsko-prijedložnih kolokacija:

1. kolokacije s ponavljajućom prefiksno-prijedložnom strukturom koje se uklapaju u uzorak prefikslnih glagola iza kojih slijedi prijedlog homoniman glagolskomu prefiksu. Takav repetitivni uzorak opisao je Talmy (1985./2007.) za ruske glagole, ali je potvrđen i u drugim slavenskim jezicima, kao što su hrvatski (Brala-Vukanović i Rubnić 2011., Blagus Bartolec i Matas Ivanković 2018.), slovenski (Vidovič Muha 2009., Žele 2017., Blagus Bartolec i Matas Ivanković 2018.) i makedonski (Mitkovska i Bužarovska 2012.). Talmy primarno ponavljajući prefiksno-prijedložni uzorak u ruskome pripisuje glagolima kretanja kojima se izražavaju različite prostorne relacije, a taj je uzorak prema prikupljenim potvdama za ovo istraživanje čest i u hrvatskome. Uzorak u analiziranim glagolsko-

prijedložnim svezama s ponavljajućom prefiksarno-prijedložnom strukturom najbrojnije su sveze koje označuju kretanje (iz neke polazne točke ili do krajnje točke/cilja) ili kakav prostorni odnos (smještanje, promjena): *doći do, doprijeti do, dostaviti do, dopirati do, dovesti do, iskočiti iz, iskopati iz, ispasti iz, istjerati iz, istresti iz, istrgnuti iz, izbaciti iz, izbiti iz, izići iz, izliti iz, iznijeti iz, izroniti iz, izvaditi iz, izvesti iz, izvući iz, istrčati iz, nagaziti na, naići na, navesti na, odbiti se od, podvući se pod, poslati po, poredati po, skinuti s, skrenuti s, sletjeti s, ubaciti u, ući u, uletjeti u, uliti u, umočiti u, umiješati u, unijeti u, upasti u, ušuljati se u, utaknuti u, utjerati u, uvesti u, uvući se u, zaći za*. Ponavljajući prefiksarno-prijedložni uzorak osim na glagole kretanja primjenjiv je i na glagole koji pripadaju drugim značenjskim skupinama: glagoli mišljenja i govorenja (*suglasiti se s, zapitati za*), psihološki glagoli (*naljutiti se na /koga/, odustati od, suosjećati s*), glagoli društvene interakcije (*ispisati se iz /čega/ | ispisati /koga/ iz /čega/, izdvojiti /koga/ iz /čega/, izopćiti /koga/ iz /čega/, odgovoriti /koga/ od /čega/, sastati se s /kim/, savjetovati se s /kim/, slagati se s /kim/, spavati s /kim/, sporazumijevati se s /kim/, sprdati se s /kim/, čim/, sprijateljiti se s /kim/, uključiti se u /što/, upirati u /koga/, upisati (se) u /što/ / upisati /koga/ u /što/, usaditi /komu/ /što/ u, uvjeriti /koga/ u /što/*), glagoli općenite radnje i događanja (*izdvojiti iz, nanositi na, natovariti na, natrpiti na, uložiti u, umotati u, upregnuti u, upustiti se u, usjeći u, utaknuti u, utopiti se u, uzeti u, zapeti za*), glagoli promjene stanja ili položaja (*ispustiti iz, nabiti (se) na, naći se na, potpasti pod, sravniti s, urasti u*), glagoli borbe (*navaliti na, sučeliti se s /kim/, suočiti se s /kim/, čim/, uplesti se u (pren.), zauzeti se za, uvaliti se u (pren.)*), glagoli percepcije (*dopirati do (riječi dopiru do /koga/), izbrisati iz (pren.) (izbrisati iz sjećanja/pamćenja), urezati se /komu/ u (pren.), usjeći se /komu/ u /što/ (pren.) uvjeriti se u /što/*).

2. kolokacije s neponavljajućom prefiksarno-prijedložnom strukturom u koje se ubrajaju prefiksalni glagoli koji otvaraju mjesto nehomonimnomu prijedlogu i neprefiksalni glagoli s prijedložnom dopunom. Obje skupine glagola pripadaju različitim značenjskim skupinama i u vezi s prijedlogom ostvaruju se u konkretnome i prenesenome značenju. Iz *Kolokacijske baze* izdvojene su sljedeće takve glagolsko-prijedložne kolokacije: *bježati od, boriti se za / boriti se protiv, braniti se od, dati na / dati u, dolaziti na, do-*

nijeti na, držati na, glasiti na, ići na, lagati o, lamentirati o, ležati na, liječiti se od, lupati po, ljutiti se na, mariti za, maštati o, mirisati na / mirisati po, misliti na / misliti o, moliti za, našaliti se s, natezati se s, natjecati se u, natjecati se s, obratiti se na (rel.), obilaziti oko, obuhvatiti oko, objumiti oko, odgovoriti na, odraziti se na, ostati bez, osuditi na, otići po, otpratiti do, pasti na, patiti od, patiti za, pasti u, paziti na, peći na / peći u, pitati za, plakati za, plesati s, podsjećati na, pokucati na, polemizirati s, popeti se na, popričati s, porječati se s, posuditi od, postaviti na, posvađati se s, potaknuti na, potući se s, povući iz, povući za, pozdraviti se s, pozvati na, požaliti se na, prenijeti na, prepisati na, prionuti na, prisegnuti na, prisiliti na, priviti se uz, promisliti o, raditi na, raspravljati o, razgovarati o, razgovarati s, razići se s / razići se u, razmimoići se s / razmimoići se u, razmisliti o, razočarati se u, razračunati se s, razvesti se od, reagirati na, rezati na (rezati /što/ na kockice/ploške/trakice), sakriti se od, sažaliti se nad, skloniti se od, skrbiti se o, smilovati se nad, solidarizirati se s, spasiti se od, stati do (stalo je /komu/ do /koga, čega/), stati na, stati pred, stati uz, staviti pod, staviti u, stjerati u, stupiti na, sumnjati na / sumnjati u, svaliti na, svirati na, štititi od, temeljiti se na, trčati za, tugovati zbog / tugovati nad, udariti po, udati se za, ukočiti se od, upoznati se s, ustati protiv, uputiti na, uspinjati se na, usporediti s, ustati protiv, ustegnuti se od, utjecati na, utrkivati se s, uvrgnuti se na, uvući se pod, uzdržati se od, uzeti za (ženu), vapiti za, varati na, vezati se za, viđati se s, vikati na, zadirati u, zadržati u, zagaziti u, zagledati se u, zaglibiti u, zahvaliti na, zakasniti u / zakasniti na, zakoračiti na / zakoračiti u, zalaziti u, založiti se za, zaljubiti se u, zamotati u, zapasti u, zapisati u, zaplakati nad / zaplakati zbog, zareći se na, zaštititi od, zatražiti od, zavaditi se s, zaviriti u, zaviti u, zavlačiti s, zavući se u, zblížiti se s, zgroziti se nad, žaliti se na, žaliti za / žaliti zbog, žalostiti se nad, živcirati se zbog, žrtvovati se zbog, žudjeti za.

3. kolokacije s idiomatskim značenjem, iako prema strukturi pripadaju prvoj i drugoj skupini glagolsko-prijedložnih kolokacija, zbog značenjskoga odmaka u odnosu na primarno značenje glagola mogu se odrediti kao posebna skupina leksikaliziranih sveza. U hrvatskome jeziku takve sveze nisu brojne, kao, primjerice, frazni glagoli u engleskome, ali zauzimaju svoje mjesto među čvrstim svezama s glagolskom sastavnicom (*dotjerati do čega* ‘postati što, dospjeti na kakav položaj ili u kakvo stanje’, *hodati*

s /kim/, ćići za /koga/ 1. ‘školovati se’, 2. ‘udati se’, naći se u /čemu/ ‘zateći se’, naći se s /kim/ ‘sastati se s kim’, prijeći preko /čega/ ‘zaboraviti, oprostiti’, spavati s /kim/, zagrijati se za /koga, što/).

4. Zaključak

Glagolsko-prijedložne kolokacije u hrvatskome jeziku u kojima je punoznačna samo glagolska sastavnica čine dominantnu skupinu glagolskih kolokacija s obzirom na brojnost takvih sveza te s obzirom na druga obilježja prema kojima se neka sveza određuje kao kolokacijska, a to su ustaljenost u upotrebi i čvrstoća sastavnica. Različiti prijedlozi kao sastavnice brojnih prijedložno-padežnih izraza kojima mjesto u rečeničnome nizu otvara glagol na temelju valencijskoga potencijala u takvim svezama modificiraju prototipno značenje glagola od konkretnoga do prenesenoga pa i idiomatskoga. Iako iza prijedloga redovito dolazi imenica u određenome padežu, ona se ne smatra dijelom takvih sveza jer je promjenjiva i ovisi o konkretnoj komunikacijskoj situaciji. U dosadašnjim opisima hrvatskih glagola i prijedloga, osim opisa glagolsko-imeničkih sveza koje uključuju i prijedložno-padežne izraze (Silić i Pranjković 2005., Blagus Bartolec 2017.), nije bilo sustavnijega prikaza glagolsko-prijedložnih odnosa premda bi oni trebali dobiti svoje mjesto u suvremenim gramatikama i u rječnicima, čime bi se definirao njihov status u hrvatskome jeziku, a inojezičnim bi se govornicima znatno pomoglo u ovladavanju takvim strukturama. U postojećim gramatikama hrvatskim se glagolima ne pristupa kao prijedložnim ili fraznim glagolima, no potencijala za takvo određenje svakako ima (Katunar i dr. 2012.). E-leksikografija koja uključuje izradu e-rječnika i e-baza u svojem neograničenom rasponu plodna je platforma za uvrštavanje glagolsko-prijedložnih sveza, što korisnicima, i izvornim i inojezičnim govornicima hrvatskoga, može biti dobar izvor podataka za njihovo proučavanje i daljnja istraživanja te za njihovo učenje i razumijevanje.

Literatura

- BADURINA, LADA. 2011. Glagoli govorenja i tekst. *Pismo: Časopis za jezik i književnost* 9/1. 125–137.
- BARIĆ, EUGENIJA i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- BENSON, MORTON; EVELYN BENSON; ROBERT ILSON 1997. *The BBI dictionary of English word combinations*. John Benjamins Publishing Co. Amsterdam – Philadelphia.
- BIRTIĆ, MATEA; BOŠNJAK BOTICA, TOMISLAVA; BRAČ, IVANA; MATAS IVANKOVIĆ, IVANA; ORAČ RABUŠIĆ, IVANA; RUNJAIĆ, SINIŠA. 2018. *Valencijski rječnik psiholoških glagola u hrvatskome jeziku*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- BLAGUS BARTOLEC, GORANKA. 2017. Glagolske kolokacije u administrativnome funkcionalnom stilu. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43/2. 285–309.
- BLAGUS BARTOLEC, GORANKA; MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2018. The Corpus Analysis of Path Elements of the Verb otići/oditi 'leave' in Croatian and Slovene. *Proceedings of The 3rd Workshop on Multiword Units in Machine Translation and Translation Technology (MUMTTT 2017)*. Ur. Monti, Johanna i dr. Editions Tradulex. Geneva. 25–32.
- BORIĆ, NEDA. 2002. Leksikografska prezentacija kolokacijskih sklopova. *Strani jezici* 31/1–2. 55–63.
- BRAČ, IVANA; BOŠNJAK BOTICA, TOMISLAVA. 2015. Semantička razdioba glagola u *Bazi hrvatskih glagolskih valencija*. *Fluminensia* 27/1. 105–121.
- BRALA-VUKANOVIĆ, MAJA; RUBINIĆ, NENSI. 2011. Prostorni prijedlozi i prefiksi u hrvatskome jeziku. *Fluminensia* 23/2. 21–37.
- GULEŠIĆ MACHATA, MILVIA; ČILAŠ MIKULIĆ, MARICA; UDIER, SANDA LUCIJA. 2011. Glagolske valencije i inojezični hrvatski. *Lahor: Časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1/11. 23–38.
- KATUNAR, DANIELA; SREBAČIĆ, MATEA; RAFFAELLI, IDA; ŠOJAT, KREŠIMIR. 2012. Arguments for Phrasal Verbs in Croatian and Their Influence on Semantic Relations in Croatian WordNet. *Language Resources and Evaluation 2012 (LREC 2012)*. Ur. Calzolari, Nicoletta i dr. European Language Resources Association. Istanbul. <https://pdfs.semanticscholar.org/8145/e6ac2ab0f671a340d9d6a98497f0bf5bcdaf.pdf> (pristupljeno 2. svibnja 2019.).
- LEVIN, BETH. 1993. *English Verb Classes and Alternations*. The University of Chicago Press. Chicago – London.
- MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2009. *Izražavanje prostornih značenja prijedložno-padežnim izrazima*. www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1824&naslov=izrazavanje-prostornih-znacenja (pristupljeno 17. studenoga 2019.).

- MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2014. *Izražavanje prostora i vremena prijedlozima s genitivom u hrvatskom i ruskom jeziku*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb
- MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2016. Složeni prijedložni spojevi. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 42/2. 543–562.
- MATOVAC, DARKO. 2017. *Prijedlozi u hrvatskome jeziku: Značenje, prostorni odnosi i konceptualizacija*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- MITKOVSKA, LJILJANA; BUŽAROVSKA, ELENI. 2012. The preposition and prefix *nad* in South Slavic languages with emphasis on Macedonian. *Jezikoslovlje* 13/1. 107–150.
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.
- ŠKGR = HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2018. *Hrvatska školska gramatika* [mrežno izdanje]. gramatika.hr (pristupljeno 16. studenoga 2019.).
- ŠKRJ = BIRTIĆ, MATEA i dr. 2019. *Školski rječnik hrvatskoga jezika* [mrežno izdanje]. rječnik.hr (pristupljeno 16. studenoga 2019.).
- ŠOJAT, KREŠIMIR; FILKO, MATEA; FARKAŠ, DAŠA. 2016. Verbal Multiword Expressions in Croatian. *Proceedings of the Second International Conference Computational Linguistics in Bulgaria*. Institute for Bulgarian Language – Bulgarian Academy of Sciences. Sofia. 78–85.
- TAFRA, BRANKA. 2005. *Od riječi do rječnika*. Školska knjiga. Zagreb.
- TALMY, LEONARD. 1985. Lexicalization patterns: semantic structure in lexical forms. *Language Typology and Syntactic Description: Grammatical Categories and the Lexicon*. Ur. Shopen, Timothy. Cambridge University Press. Cambridge. 57–149.
- TALMY, LEONARD. 2007. Lexical typologies. *Language typology and syntactic description, Vol. III: Grammatical categories and the lexicon*. Ur. Shopen, Timothy. Cambridge University Press. Cambridge. 66–168. doi.org/10.1017/CBO9780511618437.002.
- TRASK, ROBERT LAWRENCE. 2005. *Temeljni lingvistički pojmovi*. Školska knjiga. Zagreb.
- VIDOVIĆ MUHA, ADA. 2009. Skladenjska interpretacija glagolskih predponskih obrazila – vprašanje propozicije. *Slavistična revija* 57/2. 251–261.
- ŽELE, ANDREJA. 2008. *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov*. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana.
- ŽELE, ANDREJA. 2017. Slovenski predlogi med leksemom in povedjo. *Slovenskij jazyk, literatura i kul'tura v slavjanskom i evropejskom kontekste*. Ur. Remneva, Marina Leont'evna. MAKSS Press. Moskva. 211–221. doi.org/10.24249/2309-9917-2017-21-1-211-221.
- ŽELE, ANDREJA. 2019. *Prostomorfemskost v slovenščini*. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Ljubljana.

Mrežni izvori

Baza hrvatskih glagolskih valencija. <http://ihjj.hr/projekt/baza-hrvatskih-glagolskih-valencija/27> (pristupljeno 5. svibnja 2019. i 16. studenoga 2019.).

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika. <http://ihjj.hr/kolokacije> (pristupljeno u svibnju 2019.).

LJUBEŠIĆ, NIKOLA; KLUBIČKA, FILIP. 2016. *Croatian web corpus hrWaC 2.1.* Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <http://hdl.handle.net/11356/1064> (pristupljeno u svibnju i u studenome 2019.).

The Collocational Potential of Verbal Prepositional Phrases in Croatian

Abstract

Prepositions have traditionally been associated with nouns in a particular case, forming with them a grammatical entity, ie a prepositional-case phrase (Matas Ivanković 2009; Barić et al. 1997). The intention here is to point out, from a lexicological point of view, the semantic relations between verbs and prepositions, which, on the one hand, arises from the valence strength of verbs to open the place of prepositional case complements, and on the other, from the possibility of prepositions to determine more closely the semantic potential of the verb in a particular communication context. Analyzing examples taken from the *Croatian Collocation Database* of the Institute of Croatian Language and Linguistics (<http://ihjj.hr/kolokacije>), collocation features of verbal prepositional phrases are described following the criteria by which such structures can be considered collocations. In grammatical descriptions of Croatian, the prepositional case phrases along with the verbs are generally defined as complements, while at the lexicological level, they are not systematically described as a type of fixed phrases. The analysis includes the following: 1. which verbs are, by their primary meanings, the bearers of these phrases, 2. what are prepositions of the most common components of these phrases, 3. the division of verbal prepositional collocations in Croatian.

Ključne riječi: glagolsko-prijedložne sveze, hrvatski jezik, kolokacije

Keywords: collocations, Croatian, verbal prepositional phrases

